

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η αρχαία ελληνική φιλολογία ασχολείται με το σύνολο της αρχαίας ελληνικής γραμματειακής παραγωγής. Οι περίοδοι που θα μας απασχολήσουν είναι η Αρχαϊκή περίοδος, όπου γεννιέται το έπος και η λυρική ποίηση, οι κλασικοί χρόνοι, όπου γεννιέται και ακμάζει το δράμα, η ρητορική, η ιστοριογραφία και ο φιλοσοφικός διάλογος, η ελληνιστική περίοδος με την ανάπτυξη του μυθιστορήματος και του επιγράμματος, η αυτοκρατορική περίοδος, όπου πρωτοεμφανίζεται η χριστιανική γραμματεία, και η όψιμη αρχαιότητα που δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη των αρχαίων κειμένων. Η ελληνική λογοτεχνία βασίστηκε στη χρήση του φοινικικού αλφαβήτου και χαρακτηρίζεται από μορφική ομοιογένεια. Στην αρχαϊκή περίοδο και τους κλασικούς χρόνους η λογοτεχνία εξέφραζε το γενικό αίσθημα και τα γραμματειακά είδη απαγγέλλονταν δημόσια, ενώ με το πέρασμα των χρόνων, τις πολιτικές αλλαγές και την εξάπλωση των βιβλιοθηκών η προσωπική ανάγνωση και η έκφραση των ατομικών σκέψεων και συναισθημάτων κερδίζουν χώρο. Η ελληνική γραμματεία διασώθηκε χάρη στο ενδιαφέρον των εποχών που ακολούθησαν. Σταθμός στην παράδοση των αρχαίων κειμένων υπήρξε στα τέλη του 9^{ου} αιώνα ο μεταχαρακτηρισμός και η διευκόλυνση της αντιγραφής των κειμένων, ενώ η ανακάλυψη της τυπογραφίας και το ενδιαφέρον της Ευρώπης για τον ελληνικό πολιτισμό διέσωσαν μεγάλο μέρος της αρχαίας γραμματείας.

Ποιες είναι οι βασικές δραστηριότητες της φιλολογικής επιστήμης;

α) ο εντοπισμός των κειμένων : Τα κείμενα διασώζονται σε επιγραφές, παπύρους και σε χειρόγραφα με μορφή βιβλίου από πάπυρο, περγαμηνή ή χαρτί. Η *επιγραφική* ασχολείται με την ανάγνωση των επιγραφών που διασώθηκαν και η *παπυρολογία* με την ανάγνωση των παπύρων. Η *παλαιογραφία* καταγίνεται με την ανάγνωση των χειρογράφων, τη μελέτη των οποίων αναλαμβάνει – από τεχνική άποψη – η *κωδικολογία*.

β) η αποκατάστασή τους : Οι φθορές του κειμένου από λάθη ή επεμβάσεις κατά την αντιγραφή επιβάλλουν την κριτική επεξεργασία των κειμένων με στόχο την κριτική τους έκδοση. Η κριτική των κειμένων βασίζεται στην σύγκριση των γραφών που διασώζονται από τις πηγές στην επιλογή της καλύτερης γραφής και κάποιες φορές στη διόρθωσή τους. Αυτό απαιτεί τη γνώση της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας (χρονική εξέλιξη, διάλεκτοι) και είναι αντικείμενο της *Ιστορικής γλωσσολογίας*.

γ) η ένταξή τους στο ιστορικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον : Η *Ιστορία της λογοτεχνίας* αναλαμβάνει την κατάταξη (χρονική, ειδολογική, θεματική) των κειμένων σε ομάδες λαμβάνοντας υπόψη βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα και δεδομένα του ιστορικοκοινωνικού του περιβάλλοντος. Η *Συγκριτική λογοτεχνία* μελετά τις διαπολιτισμικές σχέσεις μεταξύ λογοτεχνιών που ανήκουν σε διαφορετικές περιοχές.

δ) η ερμηνεία : Ανάλυση, δηλαδή, του κειμένου βασισμένη σε θεωρητικές αρχές, έργο της *Θεωρίας της Λογοτεχνίας* που βρίσκεται σε συνάρτηση με τη *Θεωρητική γλωσσολογία* και τη *Φιλοσοφία της γλώσσας*.

ε) η διευκόλυνση της προσέγγισης των κειμένων από το ευρύτερο κοινό: Μετάφραση των κειμένων και διδασκαλία τους.

Ποιο είναι το αντικείμενο της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας;

Η αρχαία ελληνική φιλολογία ασχολείται με το σύνολο της αρχαίας ελληνικής γραμματειακής παραγωγής (λογοτεχνία, ιστοριογραφία, φιλοσοφία, ρητορική, επιστημονική γραμματεία).

Για ποιους λόγους η αρχαία ελληνική φιλολογία μελετά και μη λογοτεχνικά κείμενα;

α) Συχνά τα όρια που διαχωρίζουν ένα λογοτεχνικό από ένα μη λογοτεχνικό κείμενο δεν είναι ευδιάκριτα. Οι λογοτεχνικοί κώδικες του πεζού λόγου διαμορφώνονται παράλληλα με τα επιμέρους είδη με αποτέλεσμα ένα φιλοσοφικό π.χ. κείμενο να θεωρείται και λογοτεχνικό.

β) Υπάρχουν περιπτώσεις εξωλογοτεχνικών γραμματειακών ειδών (π.χ. ιστοριογραφία) που περιλαμβάνουν έργα λογοτεχνικά ή πληροφορίες γι' αυτά.

γ) Το ενδιαφέρον της φιλολογίας για την εξέλιξη της γλώσσας και το περιορισμένο γραμματειακό υλικό.

δ) Σε ορισμένες περιόδους η ρητορική επηρεάζει πολύ τα γραμματειακά είδη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να γίνεται δύσκολη η διάκρισή τους.

ε) Όλη η ελληνική γραμματειακή παραγωγή μας απασχολεί, όπως νόμοι ή επιστολές που αποτελούν πηγές για την εξέλιξη της γλώσσας, της ιδεολογίας και του πολιτισμού.

Ποιες είναι οι περίοδοι της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας και ποια τα βασικά χαρακτηριστικά τους;

α) Αρχαϊκή περίοδος

Εκτείνεται από το δεύτερο μισό του 8^{ου} αιώνα π.Χ. έως το πρώτο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα μ.Χ. . Το έπος, η λυρική ποίηση και η φιλοσοφία (η φιλοσοφία της φύσης ή προσωκρατική φιλοσοφία) είναι τα είδη που καλλιεργήθηκαν. Αυτά τα είδη αναπτύχθηκαν κυρίως στα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας καθώς και στις ελληνικές αποικίες στη Μεγάλη Ελλάδα (Κάτω Ιταλία και Σικελία).

β) Κλασική περίοδος

Τα χρονικά της όρια βρίσκονται μεταξύ του δεύτερου τετάρτου του 5^{ου} αιώνα π.Χ. και του δεύτερου μισού του 4^{ου} αι. π.Χ. (θάνατος Μ. Αλεξάνδρου). Χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου είναι:

- η ενίσχυση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων
- η ανάπτυξη της δημοκρατίας
- η συμμετοχή του πολίτη στα κοινά στα πλαίσια της πόλης – κράτους.

Τα είδη που άνθησαν την εποχή αυτή είναι :

- το αττικό δράμα
- η ιστοριογραφία
- ο φιλοσοφικός διάλογος με κέντρο τον άνθρωπο (σοφιστές, Σωκράτης Πλάτων)
- η ρητορική

Κέντρο πνευματικό της περιόδου είναι η Αθήνα.

γ) Ελληνιστική περίοδος

Εκτείνεται από τα τέλη του 4^{ου} αι. π.Χ. έως τα τέλη του 1^{ου} αι. π.Χ. (νίκη του Αυγούστου στη ναυμαχία του Ακτίου το 31 π.Χ. και εγκαθίδρυση της μοναρχίας του στη Ρώμη)

Χαρακτηριστικά της περιόδου είναι:

- η εξάπλωση του ελληνικού τρόπου ζωής στην Ανατολή, αλλά και στη Ρώμη.
- Η αυξανόμενη επαφή ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου.

Τα είδη που άκμασαν ιδιαίτερα είναι:

- η Νέα Κωμωδία
- η φιλοσοφία (καλλιέργεια και διδασκαλία πολλών φιλοσοφικών συστημάτων από φιλοσοφικές σχολές)
- το επίγραμμα
- το πεζό ερωτικό μυθιστόρημα

Η Αλεξάνδρεια είναι το επίκεντρο της λογοτεχνικής κίνησης με πνευματικό κέντρο το *Μουσείον*, όπου καλλιεργούνται οι επιστήμες, τα γράμματα κι ένας νέος τύπος ποιήματος που είναι εξεζητημένα κομψό και συχνά δυσνόητο.

δ) Αυτοκρατορική περίοδος

Εκτείνεται από το 31 π.Χ. έως το 330 μ.Χ.. Σ' αυτήν την περίοδο ξεχωρίζουμε τα εξής χαρακτηριστικά:

- όλος ο ελληνικός κόσμος υπάγεται πλέον στο Ρωμαϊκό κράτος,
- η ελληνική ποιητική παραγωγή υποχωρεί,
- η ελληνική και η λατινική γλώσσα χρησιμοποιούνται στον ίδιο βαθμό από τους μορφωμένους,
- στην εκπαίδευση δίνεται βάρος στη ρητορική παιδεία και την πρακτική φιλοσοφία,
- το πρακτικό ρωμαϊκό πνεύμα επηρεάζει τα είδη του πεζού λόγου, όπως η ιστοριογραφία,
- στη ρητορική διαμορφώνονται τα αντίθετα ρεύματα του αττικισμού και του ασιανισμού,
- εμφανίζεται και διαδίδεται η χριστιανική γραμματεία,
- καλλιεργείται η φιλολογία, η γραμματική και η ρητορική θεωρία,
- γράφονται μεγάλα έργα γνωστικού περιεχομένου (γεωγραφικού, ιστορικού, αρχαιοδιφικού, εγκυκλοπαιδικού).

ε) Όψιμη Αρχαιότητα

Η περίοδος αυτή εκτείνεται από τα μέσα του 4^{ου} αι. μ.Χ. έως τα μέσα του 6^{ου} αι. μ.Χ. και χαρακτηρίζεται για:

- την καλλιέργεια της εκκλησιαστικής ρητορείας και της ιστορίας,
- την έλλειψη πρωτοτυπίας στη φιλοσοφική σκέψη,
- το ενδιαφέρον και το σχολιασμό των φιλοσοφικών κειμένων,
- τάσεις ακαδημαϊσμού στην ποίηση.

Ποιος ο ρόλος του φοινικικού αλφάβητου στην ανάπτυξη της ελληνικής λογοτεχνίας;

Το φοινικικό αλφάβητο ήταν εύχρηστο και διευκόλυνε τη διάδοση της γραφής και συνεπώς της καταγραφής των λογοτεχνικών κειμένων.

Περίοδοι της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας

Αρχαϊκή περίοδος

Έπος
Λυρική ποίηση
Φιλοσοφία της φύσης

Κλασική περίοδος

Αττικό δράμα
Ιστοριογραφία
Φιλοσοφικός διάλογος
Ρητορική

Ελληνιστική περίοδος

Νέα Κωμωδία
Φιλοσοφία
Επίγραμμα
Πεζό ερωτικό μυθιστόρημα

Αυτοκρατορική περίοδος

Μεγάλα έργα γνωστικού περιεχομένου
(γεωγραφικά, ιστορικά, αρχαιοδιφικά, εγκυκλοπαιδικά)
χριστιανική γραμματεία
φιλολογία
γραμματική
ρητορική θεωρία

Όψιμη Αρχαιότητα

Εκκλησιαστική ρητορεία

Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας;

Τα λογοτεχνικά είδη της αρχαιότητας πέρα από το ότι **α)** βασίστηκαν στη χρήση του εύχρηστου φοινικικού αλφαβήτου **β)** χαρακτηρίζονται και από μορφική ομοιογένεια. Μια λογοτεχνική διάλεκτος και ένα κοινό μέτρο (που βασίζεται στην προσωδία, δηλαδή την εναλλαγή μακρόχρονων και βραχύχρονων συλλαβών) επικρατεί για κάθε λογοτεχνικό είδος. Π.χ. τα έπη βασίζονταν σε μια γλώσσα που αποτελούσε ανάμειξη ιωνικών και αιολικών γλωσσικών στοιχείων και γράφονταν μόνο σε δακτυλικούς εξάμετρους στίχους. **γ)** Επίσης η ελληνική γραμματεία αποτελεί την αρχαιότερη πηγή έμπνευσης του σύγχρονου πολιτισμού. **δ)** Χαρακτηριστικό είναι πως η διάσωση της γραμματειακής παραγωγής της αρχαιότητας βασίστηκε στο ενδιαφέρον που έδειξαν οι πολιτισμοί που μεσολάβησαν. Έτσι, ενώ ο Ρωμαϊκός και ο Βυζαντινός πολιτισμός έδειξαν ενδιαφέρον π.χ. για την ελληνική φιλοσοφία, αδιαφόρησαν εντελώς π.χ. για την αστρονομία ή για τη δημόδη λογοτεχνία, με αποτέλεσμα πολλά είδη και έργα να χαθούν.

Με ποιους τρόπους επικοινωνούσε ο δημιουργός με το κοινό;

Στο μεγαλύτερο μέρος της αρχαιότητας η λογοτεχνία εξέφραζε το γενικό αίσθημα. Ειδικότερα:

- στην αρχαϊκή περίοδο τα έργα εκτελούνταν δημόσια και ανταποκρίνονταν στην ιδεολογία της ομάδας,
- στην κλασική περίοδο εμφανίστηκε η προσωπική ανάγνωση και δημιουργήθηκαν για πρώτη φορά βιβλιοθήκες, προσωπικές και δημόσιες,
- στην ελληνιστική περίοδο ο λογοτέχνης αδιαφορεί πλέον για την επικοινωνία του με το κοινό.

Σε ποιες περιστάσεις και ποιους χώρους διαδίδονταν η ελληνική λογοτεχνία;

Από την αρχαιότητα έως τους αυτοκρατορικούς χρόνους περιστάσεις και χώροι ακρόασης, θέασης, κάποιες φορές και ανάγνωσης ήταν:

- **οι θρησκευτικές γιορτές** που υπογράμμιζαν την ενότητα μιας πόλης και είχαν κάποιες φορές πανελλήνια ακτινοβολία. Η ποίηση συνόδευε λατρευτικές εκδηλώσεις,

ενώ η συγκέντρωση μεγάλου κοινού έδινε την ευκαιρία για την απαγγελία πεζών πραγματειών (ιστορικών, φιλοσοφικών κ.α.),

- οι **αγώνες** που αποτελούσαν μέρος των γιορτών, είτε ήταν αθλητικοί είτε μουσικοί και μπορούσαν να περιλαμβάνουν απαγγελίες ραψωδιών, εκτέλεση χορικών ασμάτων δραμάτων κ.α.,
- τα **συμπόσια**, όπου άνθρωποι που έπιναν και συζητούσαν, ψυχαγωγούνταν με μουσική, ποίηση και κριτική καλλιτεχνικών έργων,
- η **αγορά, η εκκλησία, το γυμνάσιο και το δικαστήριο**, όπου γίνονταν απαγγελίες ρητορικών έργων,
- οι **βιβλιοθήκες**, είτε προσωπικές, όπως αυτή του Ευριπίδη, είτε δημόσιες ήταν κέντρα μελέτης. Ιδιαίτερα αναπτύχθηκαν στις αυλές Ελληνιστικών ηγεμόνων και Ρωμαίων αυτοκρατόρων, όπου πρόσβαση είχε κλειστός κύκλος ανθρώπων, που μελετούσαν, καλλιεργούσαν τη λογοτεχνία και τις επιστήμες, ενώ οργανώνονταν απαγγελίες λογοτεχνικών έργων για στενό κύκλο ανθρώπων.
- το **αυτοκρατορικό περιβάλλον και οι κύκλοι μορφωμένων στον ρωμαϊκό κόσμο**, όπου η ελευθερία έκφρασης ήταν ελεγχόμενη. Λογοτέχνες, ρήτορες και πεζογράφοι τελούν υπό την προστασία της αυλής και γράφουν συχνά έργα κατά παραγγελία, ενώ αρχίζει να διαμορφώνεται ένα ευρύτερο εγγράμματο λαϊκό κοινό που επιλέγει μυθιστορήματα, φιλοσοφικά έργα κ.α.

Τι σημαίνει άμεση και τι έμμεση παράδοση των κειμένων;

Ένα κείμενο μας παραδίδεται άμεσα, όταν σώζεται αυτούσια. Αντίθετα, ένα κείμενο μας παραδίδεται έμμεσα, όταν τμήμα του παρατίθεται σε κάποιο άλλο έργο ή όταν μας παραδίδεται από ξενόγλωσση (λατινική ή αραβική) μετάφραση.

Με ποιον τρόπο καταγράφονταν και παραδίδονταν τα αρχαία κείμενα μέχρι και την ανακάλυψη της τυπογραφίας;

Μέχρι τον 5^ο αι. π.Χ. η καταγραφή και ο πολλαπλασιασμός των κειμένων γινόταν με υπαγόρευση, ενώ η προφορική απαγγελία ήταν ο συνηθισμένος τρόπος δημοσίευσης. Από τον 5^ο αιώνα και μετά άρχισε το εμπόριο βιβλίων και η δημιουργία των πρώτων ιδιωτικών βιβλιοθηκών. Τον 4^ο αιώνα φιλοσοφικές σχολές και γυμνάσια έγιναν τόποι συγκέντρωσης μεγάλου αριθμού βιβλίων. Τον 3^ο αι. π.Χ. δημιουργήθηκαν οι πρώτες

δημόσιες βιβλιοθήκες(π.χ. στην Αλεξάνδρεια και στην Πέργαμο), που δεν προορίζονταν για ευρύ κύκλο ανθρώπων (στη Ρώμη τον 1^ο αι. π.Χ. ιδρύθηκαν οι πρώτες βιβλιοθήκες για δημόσια χρήση). Γνωρίζουμε πως στα χρόνια της Δεύτερης Σοφιστικής τον 2^ο και 3^ο αι. μ.Χ. σωζόταν το σύνολο των έργων της κλασικής αρχαιότητας. Η επικράτηση όμως από τον 4^ο αι. π.Χ. του Χριστιανισμού μετατόπισε τους στόχους της εκπαίδευσης και υποχώρησε σημαντικά η αντιγραφική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα να χαθούν πολλά κείμενα. Σημείο σταθμός για την παράδοση των κειμένων υπήρξε ο μεταχαρακτηρισμός των κειμένων, δηλαδή η μεταγραφή τους από την κεφαλαιογράμματη στη μικρογράμματη γραφή (η αντιγραφή ήταν πλέον ευκολότερη και ταχύτερη). Σημαντικό ρόλο στην άνθηση των κλασικών γραμμάτων είχε ο πατριάρχης Φώτιος το δεύτερο μισό του 9^{ου} αι. μ.Χ.. Τον 10^ο αι. μ.Χ συντάχθηκε ένα μνημειώδες έργο, το εγκυκλοπαιδικό λεξικό της αρχαίας ελληνικής γραμματείας (Σούδα). Από τον 12^ο αιώνα ξεχωρίζει ο μητροπολίτης Ευστάθιος που έγραψε εκτενή σχόλια για τον Όμηρο. Στα χρόνια των Παλαιολόγων γνωρίζει η φιλολογία την τελευταία της άνθηση με εξαιρετικούς φιλόλογους, όπως ο Μάξιμος Πλανούδης (συλλογή επιγραμμάτων). Πέρα από την καταγραφή των κειμένων σημαντικός υπήρξε και ο σχολιασμός τους (στο περιθώριο των χειρογράφων) που διασώζει συχνά πολύτιμες πληροφορίες. Η παρακμή και η κατάρρευση του Βυζαντίου οδήγησε πολλούς έλληνες λόγιους στην Ιταλία, όπου δημιουργούνται βιβλιοθήκες και αντιγραφικά εργαστήρια. Με την ανακάλυψη της χειρογραφίας σημαντικό ρόλο στις εκδόσεις των ελληνικών έργων είχε το εργαστήριο του Άλδου Μανούτιου στη Βενετία με λόγιους συνεργάτες, όπως ο Μάρκος Μουσούρος.

Ποιοι αλεξανδρινοί λόγιοι ξεχωρίζουν;

Ο Ζηνόδοτος που εξέδωσε τον Όμηρο, ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος που χώρισε τα ποιητικά κείμενα σε στίχους και ο Αρίσταρχος που ήταν εξαιρετικός σχολιαστής.

Ποιοι λόγιοι της εποχής των Παλαιολόγων ασχολήθηκαν με την τραγωδία;

Ο Μοσχόπουλος, ο Μάγιστρος και ο Τρικλίνιος.

Ποιο ενδιαφέρον έδειξε η Αναγέννηση (15^{ος} – 16^{ος} αιώνας) για την Αρχαιότητα;

Στην Αναγέννηση ιδρύθηκαν πολλές βιβλιοθήκες και πανεπιστήμια, και σημαντικός αριθμός λογίων ασχολήθηκε με τα αρχαία κείμενα. Οι πρώτες εκδόσεις των αρχαίων συγγραφέων έγιναν στη Βενετία, τη Φλωρεντία και το Παρίσι. Σημαντικό το έργο του Ροβέρτου Στεφάνου και του γιου του, Ερρίκου, που εξέδωσε σε πέντε τόμους ένα μεγάλο λεξικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Πότε η φιλολογική επιστήμη γίνεται αυτόνομη;

Η Φιλολογία αυτονομείται το 18^ο αιώνα από την αρχαιολογία και την ιστορία τέχνης, ενώ ο Wolf στις αρχές του 19^{ου} αιώνα επιχείρησε τη σύνθεση φιλολογίας και αρχαιολογίας σε ενιαία επιστήμη.

Ποια η συμβολή του 19^{ου} αιώνα στη μελέτη των αρχαίων κειμένων;

Το 19^ο αιώνα η γερμανική φιλολογία ξεχώρισε στη μελέτη των κλασικών, με ικανούς κριτικούς, όπως ο Lachmann, και στοχαστές ή λογοτέχνες που έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όπως Lessing ή ο Goethe.

Ποια η συμβολή του Wilamovitz στη μελέτη των αρχαίων;

Ο Wilamovitz (τέλη 19^{ου} – αρχές 20^{ου} αι.) ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την κριτική και παράδοση των κειμένων και δημιούργησε ένα κύκλο μαθητών που διακρίθηκαν στη φιλολογία του 20^{ου} αιώνα.

Ποια η συμβολή της μεταπολεμικής φιλολογίας;

Μεταπολεμικά ανανεώνεται το ενδιαφέρον για τα ομηρικά έργα, αποκρυπτογραφείται η Γραμμική Β, ενώ μέθοδοι της κοινωνικής ανθρωπολογίας και της αφηγηματολογίας επιστρατεύονται για την ερμηνεία των κειμένων.

Γενικότερα πως θα ορίζατε το πρόβλημα της μετάφρασης;

Η καλή μετάφραση είναι δύσκολη διαδικασία. Το μεταφρασμένο κείμενο έχει πάντα απόκλιση από το πρωτότυπο. Μετρικά, εκφραστικά (αλλά και ιδεολογικά κάποιες φορές) δεν αποδίδονται πιστά τα αρχαία έργα. Σημαντικό είναι να επιλέγονται οι σωστές μεταφράσεις με προσοχή και σύγκρισή τους μεταξύ τους και με το αρχαίο κείμενο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗΣ

1. Ποιοι κλάδοι της φιλολογίας ασχολούνται με τον εντοπισμό, την αποκατάσταση και την ερμηνεία των κειμένων;
2. Είναι η επιστημονική γραμματεία αντικείμενο της αρχαίας ελληνικής φιλολογίας;
3. Τι εννοούμε με τον όρο μορφική ομοιογένεια των αρχαίων ελληνικών λογοτεχνικών ειδών;
4. Σε ποιες περιόδους καλλιεργήθηκε η φιλοσοφία και με ποια μορφή κάθε φορά;
5. Ποιες εποχές έδειξαν ενδιαφέρον και μελέτησαν τη ρητορική;
6. Σε ποιες εποχές δείχνει ο δημιουργός να αδιαφορεί για το ευρύτερο κοινό;
7. Πότε το ρωμαϊκό πνεύμα επηρέασε τα είδη του γραπτού λόγου; Σε ποιο είδος συγκεκριμένα άσκησε ξεχωριστή επιρροή;
8. Σε ποιους χώρους γίνονταν απαγγελίες έργων και με τι ακροατήριο κάθε φορά;
9. Σε ποιες ευρωπαϊκές πόλεις φιλοξενήθηκε η μελέτη των αρχαίων ελληνικών κειμένων κατά την αναγέννηση;
10. Ποια η συμβολή του Ερρίκου Στεφάνου στη μελέτη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας;

